

Πληροφοριακή Παιδεία: Έρευνα στους πρωτοετείς φοιτητές του Α.Π.Θ.

Λαφτσίδου Μαρία, Σαρηγιαννίδου Βαρβάρα, Κώτσιος Παναγιώτης, Χατζηχρήστος Αντώνης, Ζιώγα Χριστίνα, Δέρβου Κλωντίνη

Μονάδα Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Χρηστών*, Σύστημα Βιβλιοθηκών Α.Π.Θ.
e-mail: ltraining@lib.auth.gr

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη αποτυπώνει μία εικόνα των δεξιοτήτων Πληροφοριακής Παιδείας των πρωτοετών φοιτητών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για το ακαδημαϊκό έτος 2007-2008. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ερωτηματολογίου, στο οποίο περιλαμβάνονται ερωτήσεις κλειστού τύπου σχετικά με την κατασκευή στρατηγικών αναζήτησης, την αναγνώριση της φύσης των πηγών πληροφόρησης και τη σωστή χρήση της ανακτώμενης πληροφορίας. Τα αποτελέσματα της μελέτης αναδεικνύουν τις ανάγκες εκπαίδευσης των νεοεισερχόμενων φοιτητών και θα αξιοποιηθούν από τη Μονάδα Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Χρηστών για τη διαμόρφωση της πολιτικής προσέγγισης και τη βελτίωση των προγραμμάτων εκπαίδευσης των χρηστών της βιβλιοθήκης.

Λέξεις-Κλειδιά: πληροφοριακή παιδεία, τριτοβάθμια εκπαίδευση, πρωτοετείς φοιτητές, ερωτηματολόγιο, εκπαίδευση βιβλιοθήκης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Abstract

The present study aims to gain an understanding of the Information Literacy Skills of the first-year undergraduates studying at the Aristotle University of Thessaloniki during the academic year 2007-2008. A survey was conducted using a questionnaire that covers themes like formulating research strategies, identifying the nature of the different information sources as well as the effective and ethical use of the retrieved data. The results of the study verify first-year undergraduates' needs for training on Information Literacy and will be used by the Library Instruction Service in order to formulate a users' reach out policy and to enhance the library's instruction programs.

* Η Μονάδα Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Χρηστών του Συστήματος Βιβλιοθηκών του ΑΠΘ αναπτύχθηκε στα πλαίσια του έργου "Εκσυγχρονισμός του Συστήματος Βιβλιοθηκών του Α.Π.Θ. - Γ'ΚΠΣ", το οποίο εκτελείται στα πλαίσια του 2ου Επιχειρησιακού Προγράμματος για την Εκπαίδευση και την Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση (ΕΠΕΑΕΚ II) και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο).

Keywords: information literacy, higher education, first-year undergraduates, questionnaire, library instruction, Aristotle University of Thessaloniki

1. Εισαγωγή

Η ραγδαία αύξηση της συλλογής online ηλεκτρονικών πηγών, στις οποίες έχουν πρόσβαση οι χρήστες της Βιβλιοθήκης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης - ΑΠΘ κατέστησε απαραίτητη την ενημέρωση και την εκπαίδευση των χρηστών στην αποτελεσματική αναζήτηση πληροφορίας, ώστε να εξυπηρετηθούν οι εκπαιδευτικές και ερευνητικές δραστηριότητές τους. Το έργο αυτό ανέλαβε η Μονάδα Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Χρηστών που συστάθηκε στα τέλη του 2002 και λειτουργεί από το 2003 με χρηματοδότηση του προγράμματος ΕΠΕΑΚ II – Εκσυγχρονισμός του Συστήματος Βιβλιοθηκών του ΑΠΘ.

Στις προσφερόμενες υπηρεσίες της Μονάδας περιλαμβάνονται: σεμινάρια εκπαίδευσης, οδηγοί χρήσης των πηγών διαθέσιμοι σε online και έντυπη μορφή, προσωπική βοήθεια. Τα προσφερόμενα σεμινάρια προσαρμόζονται στις ανάγκες των συμμετεχόντων με βάση τόσο το επίπεδο σπουδών τους όσο και το επιστημονικό τους πεδίο. Το περιεχόμενό τους, ωστόσο, σε καμία περίπτωση δεν εξαντλείται στην παρουσίαση των εργαλείων αναζήτησης βιβλιογραφίας, καθώς η εκπαίδευση στοχεύει να καλλιεργήσει στους εκπαιδευόμενους δεξιότητες Πληροφοριακής Παιδείας (*Information Literacy*) και, τελικά, να τους προσφέρει εφόδια που ξεπερνούν την απλή χρήση των πηγών και αποτελούν σημαντικό συστατικό της δια βίου παιδείας στην εποχή της Πληροφορίας.

Για το ακαδημαϊκό έτος 2007-2008 η Μονάδα Εκπαίδευσης διεξήγαγε έρευνα με ερωτηματολόγιο που απευθυνόταν στους νεοεισερχόμενους φοιτητές του Ιδρύματος με στόχο την καταγραφή των αναγκών εκπαίδευσής τους. Αφορμή και έμπνευση για την έρευνα αποτέλεσε η εργασία των Diane Mittermeyer και Diane Quirion, «*Information Literacy: Study of Incoming First-Year Undergraduates in Quebec*». Τα ευρήματα της έρευνάς μας παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία και δίνονται κατευθύνσεις για τον τρόπο, με τον οποίο θα μπορούσαν να συμβάλουν τόσο στη βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών όσο και στη συζήτηση για την ενσωμάτωση της Πληροφοριακής Παιδείας στα προγράμματα σπουδών των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων.

2. Βιβλιογραφική Επισκόπηση

2.1 Πληροφοριακή Παιδεία

Ο όρος Πληροφοριακή Παιδεία καθιερώνεται με τη χρήση του το 1989 στην τελική έκθεση (*final report*) *Presidential Committee on Information Literacy* της American Library Association - ALA, όπου ορίζεται ως «η ικανότητα να αναγνωρίζει κανείς την ανάγκη πληροφόρησής του, να εντοπίζει, να αποτιμά και να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά την απαραίτητη πληροφορία» (ALA 1989). Έκτοτε διάφοροι οργανισμοί και ενώσεις βιβλιοθηκών επιχείρησαν να διατυπώσουν έναν ορισμό της Πληροφοριακής Παιδείας με μικρές διαφοροποιήσεις ως προς αυτόν της ALA¹.

Το 2000 η Association of College and Research Libraries (ACRL) υιοθετεί τον ορισμό της ALA και δημοσιεύει τα Πρότυπα Δεξιοτήτων Πληροφοριακής Παιδείας στην Ανώτατη Εκπαίδευση (*Information Literacy Competency Standards for Higher Education*) για την προώθηση και χρήση τους στα προγράμματα εκπαίδευσης (ACRL 2000). Τα πρότυπα αυτά

¹ Βλ. www.informationliteracy.co.uk

αποτελούν δείκτες αξιολόγησης των δεξιοτήτων Πληροφοριακής Παιδείας των φοιτητών και συνίστανται στα εξής:

- Προσδιορισμός της φύσης και έκτασης της απαιτούμενης πληροφόρησης
- Ικανοποιητική και αποτελεσματική πρόσβαση στην απαιτούμενη πληροφόρηση
- Κριτική αποτίμηση της πληροφορίας και των πηγών της και ενσωμάτωση επιλεγμένης πληροφόρησης στη γνωστική βάση του φοιτητή
- Αποτελεσματική χρήση της πληροφόρησης για την επιτέλεση ενός συγκεκριμένου σκοπού
- Ηθική και νόμιμη χρήση της ανακτώμενης πληροφορίας

Στην ίδια δημοσίευση σημειώνεται ότι, παρότι πολύ συχνά γίνεται χρήση των υπολογιστών και του διαδικτύου για την πρόσβαση στην πληροφόρηση, καθώς πληθώρα αυτής είναι διαθέσιμη σε ηλεκτρονική μορφή, οι δεξιότητες Πληροφοριακής Παιδείας δεν ταυτίζονται με τις δεξιότητες Τεχνολογίας της Πληροφορίας (*Information Technology*), αλλά συνιστούν ένα ξεχωριστό και ευρύτερο σύνολο δεξιοτήτων.

Το 2001 το Australian and New Zealand Institute for Information Literacy - ANZIL προχωρεί σε αναθεώρηση των προτύπων της ACRL και δίνοντας μεγαλύτερη βαρύτητα στη συμβολή της Πληροφοριακής Παιδείας στη δια βίου μάθηση, προσθέτει δύο νέα πρότυπα (ANZIL 2001). Το 2005 ο ρόλος της Πληροφοριακής Παιδείας ως «πυρήνα της δια βίου μάθησης» αναγνωρίζεται στη Διακήρυξη της Αλεξάνδρειας για την Πληροφοριακή Παιδεία και τη Δια Βίου Μάθηση (Alexandria Proclamation on Information Literacy and Lifelong Learning) η οποία υιοθετείται από την UNESCO (Catts, Lau 2008).

2.2 Μέτρηση της Πληροφοριακής Παιδείας

Στα εκπαιδευτικά προγράμματα Πληροφοριακής Παιδείας η μέτρηση των δεξιοτήτων Πληροφοριακής Παιδείας των εκπαιδευομένων είναι απαραίτητη τόσο πριν όσο και μετά την εκπαίδευση για την αναγνώριση των αναγκών εκπαίδευσης και για την αξιολόγηση της προσφερόμενης εκπαίδευσης αντίστοιχα.

Για την αποτίμηση της Πληροφοριακής Παιδείας των φοιτητών Τριτοβάθμιων Ιδρυμάτων αναπτύχθηκαν τρία βασικά ερευνητικά εργαλεία (Catts, Lau 2008): α) το Standardized Assessment of Information Literacy Skills - SAILS από ένα σύνολο επιστημόνων των Η.Π.Α. (O'Connor, Radcliff et al. 2002), β) το iSkills Test από το Education Testing Service – ETC (Katz 2007), και γ) το Information Skills Survey - ISS από το Council of Australian University Librarians – CAUL (Catts 2005).

Τα εργαλεία αυτά διαφοροποιούνται σημαντικά ως προς την φιλοσοφία που διέπει την κατασκευή τους και, κατά συνέπεια, και ως προς το αντικείμενο αυτής καθαυτής της μέτρησης. Το SAILS διαμορφώθηκε με βάση τα Πρότυπα Δεξιοτήτων Πληροφοριακής Παιδείας στην Ανώτατη Εκπαίδευση της ACRL και μοιάζει με ένα τεστ γνώσεων σε θέματα Πληροφοριακής Παιδείας: ο φοιτητής καλείται να επιλέξει μέσα από ένα σύνολο προτεινόμενων απαντήσεων τι θα έκανε στην υποθετική περίπτωση που περιγράφεται στην ερώτηση. Το iSkills Test είναι ένα τεστ προσομοίωσης σε υπολογιστή, όπου ο φοιτητής καλείται να επιδείξει στην πράξη τις δεξιότητές του, ενώ το CAUL-ISS είναι ένα ερωτηματολόγιο, στο οποίο ο ερωτώμενος αυτοαξιολογεί τις δεξιότητές του.

Πέρα από αυτά τα καθιερωμένα εργαλεία, βιβλιοθήκες Ιδρυμάτων αναπτύσσουν δικά τους εργαλεία για τη χρήση τους σε έρευνες που διεξάγονται σε τοπικό επίπεδο. Σε αυτές τις έρευνες συγκαταλέγεται τόσο η έρευνα του Quebec (Mittermeyer, Quirion 2003) όσο και η δική μας, η οποία, ωστόσο, συγκριτικά με αυτή του Quebec είναι σαφώς πιο περιορισμένη για λόγους που θα αναπτυχθούν στην επόμενη ενότητα.

3. Μεθοδολογία της Έρευνας

3.1 Το δείγμα

Για την παρούσα μελέτη διεξήγαμε έρευνα με ερωτηματολόγιο στους πρωτοετείς φοιτητές 9 τμημάτων σε σύνολο 41 του Α.Π.Θ. Η συλλογή του δείγματος πραγματοποιήθηκε το Νοέμβριο του 2007 - με εξαίρεση τα τμήματα Ιατρικής και Νομικής, στα οποία η δειγματοληψία πραγματοποιήθηκε το Μάρτιο του 2008. Σε συνεννόηση με διδάσκοντες μαθημάτων του πρώτου έτους των αντίστοιχων τμημάτων, το ερωτηματολόγιο μοιράστηκε στους πρωτοετείς φοιτητές και απαντήθηκε στην αίθουσα διδασκαλίας (συνήθως το τελευταίο δεκάλεπτο της διάλεξης). Ζητήθηκε να συμμετάσχουν μόνο όσοι πρωτοετείς φοιτητές δεν είχαν παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης της βιβλιοθήκης και δε δόθηκε καμία διευκρίνιση σχετικά με τις ερωτήσεις ή τους όρους που χρησιμοποιήθηκαν σε αυτές.

Για τη συλλογή του δείγματος δε χρησιμοποιήθηκε κάποια συστηματική μέθοδος τυχαιοποίησης. Κατά συνέπεια, η γενίκευση των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας για το σύνολο των φοιτητών του Α.Π.Θ. ή των ελληνικών Α.Ε.Ι, θα μπορούσε να γίνει μόνο υπό όρους. Από την ανάλυση φύλου των συμμετασχόντων προκύπτει ότι το ποσοστό των κοριτσιών στο δείγμα δε διαφοροποιείται σημαντικά από το ποσοστό των κοριτσιών στο σύνολο των φοιτητών (σε κανονικό εξάμηνο) του αντίστοιχου τμήματος², γεγονός που συνηγορεί υπέρ της αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος για τα τμήματα που συμμετείχαν στην έρευνα (**Πίνακας 1**). Ωστόσο, όπως θα σημειωθεί στην ανάλυση των δεδομένων, φαίνεται να υπάρχει μια σχετική διαφοροποίηση μεταξύ των φοιτητών των διαφόρων τμημάτων και για το λόγο αυτό, αν και φροντίσαμε να συμπεριλάβουμε στο δείγμα μας τμήματα από διάφορες σχολές, διατηρούμε επιφυλάξεις ως προς τη γενίκευση.

Πίνακας 1 Ποσοστό κοριτσιών στο δείγμα και στον πληθυσμό			
Τμήμα	% κοριτσιών στο Τμήμα	% κοριτσιών στο δείγμα	Διαφορά
Ηλεκτρολόγοι Μηχανικοί (ΤΗΜΜΥ)	26,14	22,00	4,14
Κοινωνική Θεολογία	67,59	69,40	-1,81
Νομική	73,89	83,80	-9,91*
Πολιτικών Μηχανικών	40,61	44,60	-3,99
Μαθηματικό	51,72	57,10	-5,38
Παιδαγωγικό	85,18	87,40	-2,22
Οδοντιατρική	65,26	67,50	-2,24
Ελληνική Φιλολογία	84,67	80,90	3,77
Ιατρική	49,71	53,20	-3,49

² Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 3 των Στατιστικών Στοιχείων της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας για την Γ' Βάθμια Εκπαίδευση ΑΕΙ Ενάρξη – Λήξη (ακαδημαϊκό έτος 2006-7).

* Από τις παρατηρούμενες διαφορές στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 είναι μόνο αυτή του ποσοστού των κοριτσιών στο δείγμα του τμήματος Νομικής.

3.2 Ποσοστό απόκρισης

Συγκεντρώθηκαν 1070 ερωτηματολόγια που αντιστοιχούν στο 65% των νεοεισερχόμενων φοιτητών των τμημάτων που συμμετείχαν στην έρευνα και στο 12,23% του συνόλου των νεοεισερχόμενων φοιτητών του Α.Π.Θ. (**Πίνακας 2**). Σημειώνουμε ότι οι πρωτοετείς φοιτητές που ήταν παρόντες στα μαθήματα, όπου μοιράστηκε το ερωτηματολόγιο, ανταποκρίθηκαν στη συμπλήρωσή του και ήταν ελάχιστες οι περιπτώσεις μη απόκρισης.

Τμήμα	Πλήθος Ερωτηματολογίων	Ποσοστό % επί του συνόλου των πρωτοετών
ΤΗΜΜΥ	151	75,88
Κοινωνική Θεολογία	73	35,61
Νομική	105	28,85
Πολιτικών Μηχανικών	92	49,73
Μαθηματικό	102	66,67
Παιδαγωγικό	136	65,07
Οδοντιατρική	81	97,59
Ελληνική Φιλολογία	112	44,44
Ιατρική	218	75,88
ΣΥΝΟΛΟ	1070	64,85

3.3 Το ερωτηματολόγιο

Στο ερωτηματολόγιο περιλαμβάνονται 8 ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής και δύο ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Οι ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής αφορούν σε θέματα προσδιορισμού της φύσης της πληροφορίας, κατασκευής μιας στρατηγικής αναζήτησης και χρήσης της ανακτώμενης πληροφορίας και επιλέχθηκαν με οδηγό τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου της έρευνας του Quebec (Mittermeyer, Quirion 2003), για τη χρήση του οποίου πήραμε την άδεια των ερευνητών. Στις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου ζητήσαμε από τους συμμετάσχοντες να σημειώσουν το δικτυακό τόπο της Βιβλιοθήκης του ΑΠΘ και μέχρι δύο μηχανές αναζήτησης που χρησιμοποιούν για την αναζήτηση βιβλιογραφίας. Η πρώτη από αυτές τέθηκε, για να αξιολογηθεί η εκστρατεία ενημέρωσης με τρίπτυχα και αφίσες του Συστήματος Βιβλιοθηκών του ΑΠΘ την περίοδο των εγγραφών των νέων φοιτητών. Η δεύτερη είχε στόχο να εξετάσει το ενδεχόμενο κατάταξης των συμμετασχόντων σε τρεις βασικές κατηγορίες: σε αυτούς που δε χρησιμοποιούν κάποια μηχανή αναζήτησης βιβλιογραφίας στο διαδίκτυο, σε αυτούς που χρησιμοποιούν κάποια συνήθη μηχανή αναζήτησης πληροφορίας, όπως το yahoo ή το google, και στους χρήστες των πηγών της βιβλιοθήκης (OPAC, Ιχνηλάτης, βιβλιογραφικές βάσεις). Τέλος, υπήρχε χώρος για σχόλια, όπου σε αρκετές περιπτώσεις σημειώθηκε ότι μία ενημέρωση για θέματα της βιβλιοθήκης και της χρήσης των διαθέσιμων πηγών θα ήταν ενδιαφέρουσα και χρήσιμη.

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας είναι ιδιαίτερα σύντομο και δεν εξαντλεί την αξιολόγηση των δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας. Ωστόσο, προτιμήθηκε αυτή η εκδοχή, προκειμένου να είναι πιο εύκολη η συμπλήρωσή του και, τελικά, μεγαλύτερη η απόκριση των ερωτηθέντων.

3.4 Πιλοτική έρευνα

Σε μια πρώτη έκδοσή του το ερωτηματολόγιο δόθηκε προς συμπλήρωση στους πρωτοετείς φοιτητές του Τμήματος Προσχολικής Αγωγής τον Ιούνιο του 2007. Μετά από ανάλυση των δεδομένων της πιλοτικής έρευνας, το ερωτηματολόγιο αξιολογήθηκε ως προς τις πληροφορίες που καταφέρνει να καταγράψει και, στη συνέχεια, αφού έγιναν οι απαραίτητες

διορθώσεις στη διατύπωση των ερωτημάτων, εμπλουτίστηκε με δύο επιπλέον ερωτήσεις και προέκυψε η έκδοση που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα.

Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS 16.0 (άδεια χρήσης του ΑΠΘ).

4. Ανάλυση των Δεδομένων - Αποτελέσματα

Αμέσως παρακάτω, ακολουθεί η παρουσίαση των αποτελεσμάτων για το σύνολο των συμμετασχόντων. Στη συνέχεια, θα εξεταστούν οι απαντήσεις των νεοεισερχόμενων τόσο ανά τμήμα όσο και με βάση τα εργαλεία που χρησιμοποιούν για την αναζήτηση βιβλιογραφίας στο διαδίκτυο. Σημειώνουμε ότι στην παρούσα έρευνα καταγράφεται μόνο τι δηλώνουν ότι θα έκαναν οι συμμετέχοντες επιλέγοντας ανάμεσα από τις προτεινόμενες απαντήσεις, και δεν μπορούμε να γνωρίζουμε πόσο αποτελεσματικά θα χρησιμοποιούσαν τα διάφορα εργαλεία, ακόμα κι όταν φαίνεται να κατανοούν τη λειτουργία τους.

Προκειμένου να καταγράψουμε την ικανότητα των νεοεισερχόμενων φοιτητών να απομονώνουν τις βασικές έννοιες ενός θέματος και να επιλέγουν λέξεις-κλειδιά για μια βιβλιογραφική αναζήτηση, συμπεριλάβαμε την ερώτηση:

«Το θέμα της εργασίας μου είναι: *Τα μέτρα που λαμβάνονται στη χώρα μας, για να περιοριστεί η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος*. Ποιες από τις παρακάτω λέξεις θα χρησιμοποιήσω για αναζήτηση άρθρων σε μια ξενόγλωσση βιβλιογραφική βάση;»

Η κατανομή συχνοτήτων δίνεται στον **Πίνακα 3**.

Πίνακας 3 Απομόνωση των βασικών εννοιών – λέξεις-κλειδιά	
A. damage to the natural environment, Greece	9,4%
B. measures currently used, environment, country	9,5%
Γ. protective measures, environment, Greece	72,8%
Δ. damage, environment, measures currently used	8,2%

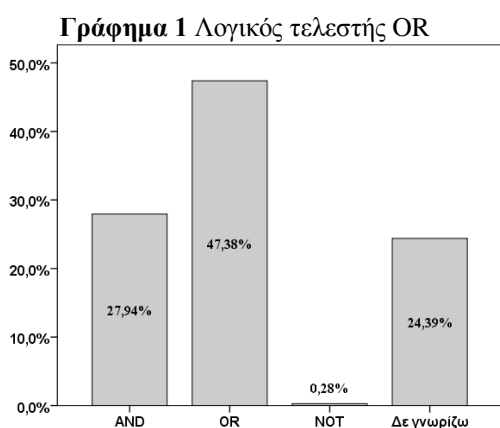
Το 72,8% επέλεξε τη σωστή απάντηση Γ. Το 9,5% επέλεξε την απάντηση Β, όπου δεν περιέχεται ο όρος Greece, αλλά country, δεν αναγνώρισε, δηλαδή τη βασική έννοια πίσω από το χρησιμοποιούμενο όρο *χώρα μας* στον

τίτλο της εργασίας. Το 9,4% και 8,2% επέλεξαν την απάντηση Α και Δ αντίστοιχα, όπου λείπει κάποια βασική έννοια του θέματος (μέτρα προστασίας και Ελλάδα αντίστοιχα).

Στην πορεία μιας βιβλιογραφικής αναζήτησης, μετά την απομόνωση των βασικών εννοιών και την επιλογή των κατάλληλων λέξεων-κλειδιά, ακολουθεί η κατασκευή μιας στρατηγικής αναζήτησης με βασικά εργαλεία τους λογικούς τελεστές, ενώ σημαντικό βήμα είναι η επιλογή του καταλληλότερου πεδίου των εγγραφών, στο οποίο θα αναζητηθούν οι λέξεις-κλειδιά.

Για τη χρήση των λογικών τελεστών συμπεριλάβαμε την ερώτηση:

«Όταν κάνω μια βιβλιογραφική αναζήτηση, για να ανακτήσω περισσότερα αποτελέσματα χρησιμοποιώ συνώνυμους όρους, τους οποίους συνδέω με...»

Η κατανομή των απαντήσεων φαίνεται στο **Γράφημα 1**.

Το 47,7% επέλεξε τη σωστή απάντηση «OR», ενώ το 27,6% επέλεξε το λογικό τελεστή AND, ο οποίος έχει την αντίθετη λειτουργία, περιορίζει, δηλαδή, το πλήθος των ανακτώμενων αποτελεσμάτων. Ένα πολύ σημαντικό ποσοστό (24,4%) δήλωσε ότι «Δε γνωρίζει».

Ο έλεγχος της κατανόησης των πεδίων των βιβλιογραφικών εγγραφών έγινε με την ερώτηση:

«Προκειμένου να βρω βιβλία για το Rousseau στον Κατάλογο της Βιβλιοθήκης, θα κάνω αναζήτηση με...»

Η κατανομή των απαντήσεων παρατίθεται στο **Γράφημα 2**.

Μόλις το 16,5% επέλεξε τη σωστή απάντηση «θέμα», ενώ η συντριπτική πλειοψηφία επέλεξε την απάντηση «συγγραφέας» που ανακτά τα βιβλία που έγραψε ο Rousseau αλλά όχι βιβλία για το Rousseau. Πρόκειται για την ερώτηση με τη μεγαλύτερη αποτυχία.

Για τα διάφορα είδη πηγών πληροφόρησης συμπεριλάβαμε δύο ερωτήσεις. Η πρώτη ήταν:

«Αν δε γνωρίζω καθόλου ένα θέμα, τότε για να το προσεγγίσω, ...»

Στον **Πίνακα 4** δίνεται η κατανομή των απαντήσεων.

Πίνακας 4 Εξοικείωση με άγνωστο θέμα	
A. Διαβάζω ένα βιβλίο για αυτό	15,7%
B. Διαβάζω ένα άρθρο για αυτό	24,2%
Γ. Συμβουλευόμαι μία εγκυκλοπαίδεια	57,6%
Δ. Δε γνωρίζω	2,5%

Το 57,6% αναγνώρισε το ρόλο της εγκυκλοπαίδειας για την εξοικείωση με ένα άγνωστο θέμα και επέλεξε την απάντηση Γ, ενώ το 15,7% επέλεξε το «βιβλίο», το οποίο, αν και μπορεί να είναι εισαγωγικό για ένα θέμα, έχει τέτοια έκταση και τόσες λεπτομέρειες που δε βοηθά στην εξοικείωση

με ένα άγνωστο θέμα. Το 24,2% επέλεξε το «άρθρο», όπου συνήθως βρίσκουμε ειδικότερες πραγματεύσεις ενός θέματος και όχι γενικές.

Η δεύτερη ερώτηση για τις πηγές πληροφόρησης ήταν:

«Για να βρω τα πιο πρόσφατα αποτελέσματα για ένα επιστημονικό θέμα, συμβουλευόμαι...».

Η κατανομή των απαντήσεων δίνεται στο **Γράφημα 3**.

Το 83,6% επέλεξε τα «άρθρα» που είναι η σωστή απάντηση. Πρόκειται για την ερώτηση με το μεγαλύτερο ποσοστό επιτυχίας.

Σχετικά με τα εργαλεία αναζήτησης συμπεριλάβαμε την ερώτηση:

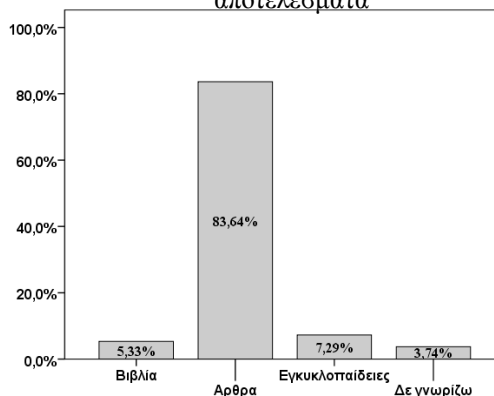
«Αν χρησιμοποιήσω μία μηχανή αναζήτησης, όπως το yahoo ή το google, δε θα βρω...»

Με την ερώτηση αυτή θέλαμε από τη μία να δούμε αν οι πρωτοετείς φοιτητές αντιλαμβάνονται ότι η αναζήτηση των αποκτημάτων της βιβλιοθήκης δεν μπορεί να γίνει με τις *συνήθεις* μηχανές αναζήτησης και από την άλλη τι ιδέα έχουν για τις πληροφορίες που μπορούν να βρουν με μία *συνήθη* μηχανή αναζήτησης του διαδικτύου.

Στον **Πίνακα 5** παραθέτουμε την κατανομή των απαντήσεων.

Πίνακας 5 Αναζήτηση στο διαδίκτυο	
A. Βιογραφικές πληροφορίες για διάσημα πρόσωπα	2,6%
B. Βιβλία διαθέσιμα στις βιβλιοθήκες του ΑΠΘ	51,7%
Γ. Διαφημιστικές καταχωρήσεις	17,1%
Δ. Δε γνωρίζω	28,6%

Γράφημα 3 Πρόσφατα επιστημονικά αποτελέσματα

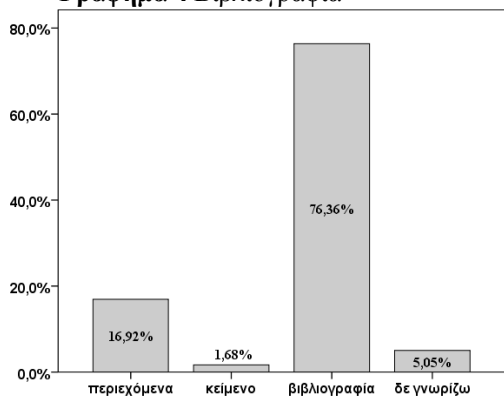
Μόνο το 51,7% σημείωσε τη σωστή απάντηση «βιβλία διαθέσιμα από βιβλιοθήκες του ΑΠΘ». Η επιλογή των άλλων απαντήσεων από το 48,3% των συμμετασχόντων αποτελεί ένδειξη ότι σημαντικό ποσοστό των

πρωτοετών φοιτητών δεν είναι αρκετά εξοικειωμένο με το διαδίκτυο. Στην ερώτηση σημειώθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό (28,6%) επιλογής της απάντησης «Δε γνωρίζω».

Στο ερωτηματολόγιο συμπεριλάβαμε δύο ερωτήσεις σχετικά με τη χρήση των ανακτώμενων πληροφοριακών πόρων. Η πρώτη ήταν:

«Έχω εντοπίσει ένα βιβλίο που είναι κατάλληλο για το θέμα μου. Ποιο τμήμα του βιβλίου συμβουλευόμαι, για να βρω και άλλα έγγραφα πάνω στο θέμα;»

Γράφημα 4 Βιβλιογραφία

Όπως φαίνεται στο **Γράφημα 4**, το 76,4% επέλεξε τη βιβλιογραφία, αναγνωρίζοντας, δηλαδή, τη δυνατότητα που προσφέρεται για την εύρεση νέων πηγών πληροφόρησης με την αξιοποίηση των παραπομπών ενός συγγραφέα. Από όσους σημείωσαν κάποια εσφαλμένη απάντηση, το μεγαλύτερο ποσοστό (16,9%) επέλεξε «τα περιεχόμενα».

Η δεύτερη ερώτηση αυτής της θεματικής αφορά στην ηθική χρήση της πληροφορίας και διατυπώθηκε ως εξής:

«Έχω εντοπίσει άρθρα και ιστοσελίδες που παρουσιάζουν διαφορετικές απόψεις για ένα θέμα και θέλω να χρησιμοποιήσω αυτές τις πληροφορίες για την εργασία μου. Σε ποια περίπτωση πρέπει να αναφέρω την πηγή των πληροφοριών;»

Η κατανομή συχνοτήτων δίνεται στον **Πίνακα 6**.

Πίνακας 6 Παραπομπές	
A. αντιγραφή λέξη προς λέξη	24,7%
B. αναφορά με δικά μου λόγια	4,1%
Γ. και στις δύο περιπτώσεις	61,8%
Δ. δε γνωρίζω	9,4%

Το 61,8% επέλεξε τη σωστή απάντηση Γ (και στις δύο περιπτώσεις), ενώ ένα πολύ σημαντικό ποσοστό 24,7% σημείωσε ότι η παραπομπή είναι απαραίτητη μόνο στην περίπτωση αντιγραφής λέξη προς λέξη. Προκύπτει, δηλαδή, πως είναι λιγότερο γνωστό ότι είναι απαραίτητο να γίνει παραπομπή στην πηγή ακόμα και στην περίπτωση της παράφρασής της.

Στον **Πίνακα 7** δίνεται η κατανομή των σωστών απαντήσεων σε κάθε ερώτηση ανά Τμήμα, καθώς και το ποσοστό των φοιτητών του τμήματος που επέλεξε τη σωστή απάντηση σε περισσότερες από 5 ερωτήσεις. Παρατηρούμε ότι οι νεοεισερχόμενοι φοιτητές των τμημάτων Ηλεκτρολόγων Μηχανικών (ΤΗΜΜΥ) και Πολιτικών Μηχανικών της Πολυτεχνικής Σχολής έδωσαν σε μεγαλύτερο ποσοστό σωστές απαντήσεις στα ερωτήματα σε σύγκριση με τους φοιτητές των άλλων τμημάτων που συμμετείχαν στην έρευνά μας. Τις λιγότερες σωστές απαντήσεις δίνουν οι φοιτητές του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας και του Τμήματος Μαθηματικών. Εντύπωση μας προκάλεσαν και σημειώνουμε τα εξής:

- Το μη αναμενόμενο εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό επιτυχίας των φοιτητών του Τμήματος Μαθηματικών
- Τα σχετικά με το σύνολο υψηλά ποσοστά επιτυχίας των φοιτητών του Πολυτεχνείου και της Ιατρικής στο ερώτημα σχετικά με τη λειτουργία του τελεστή OR
- Τα πολύ χαμηλά ποσοστά επιτυχίας στην ερώτηση για την επιλογή του κατάλληλου πεδίου αναζήτησης των φοιτητών του Παιδαγωγικού και της Ελληνικής Φιλολογίας, τμημάτων, δηλαδή, που ασχολούνται κατεξοχήν με τη διατύπωση της γλώσσας.
- Το χαμηλό ποσοστό επιτυχίας των φοιτητών του ΤΗΜΜΥ στην ερώτηση για τη χρήση της εγκυκλοπαιδείας που δε συνάδει με τη γενικότερη «καλή επίδοση» τους³

Πίνακας 7 Σωστή απάντηση σε κάθε ερώτηση ανά Τμήμα									
	Λέξεις-κλειδιά	Λογικός Τελεστής	Πεδίο Αναζήτησης	Εγκυκλοπαίδειες	Άρθρα	Google/ yahoo	Βιβλιογραφία	Παραπομπές	> 5 Σωστές απαντήσεις
ΤΗΜΜΥ	80,8	62,9	25,8	41,1	90,7	58,9	84,8	64,9	44,4%
Κοινωνική Θεολογία	52,1	27,4	15,1	71,2	68,5	46,6	60,3	58,9	13,7%
Νομική	76,2	42,9	16,2	55,2	80,0	49,5	91,4	76,2	32,4%
Πολιτικών Μηχανικών	82,6	55,4	18,5	62,0	92,4	55,4	78,3	70,7	42,4%
Μαθηματικών	53,9	28,4	14,7	47,1	81,4	47,1	71,6	43,1	18,6%
Παιδαγωγικό	85,3	47,8	11,0	74,3	81,6	45,6	78,7	67,6	35,3%
Οδοντιατρική	74,1	46,9	16,0	61,7	80,2	45,7	70,4	60,5	32,1%
Ελληνική Φιλολογίας	73,2	38,4	7,1	54,5	83,9	51,8	77,7	58,0	26,8%
Ιατρική	68,8	55,5	19,3	58,3	85,3	56,0	70,2	57,3	37,2%

³ Αυτό εκτιμούμε ότι ίσως οφείλεται σε αδυναμία της διατύπωσης του ερωτήματος, καθώς θα ήταν ακριβέστερη η έκφραση «άρθρο επιστημονικού περιοδικού» αντί της έκφρασης «άρθρο» στις επιλογές απάντησης.

Κατανειμάμε, τέλος, τους συμμετάσχοντες σε τρεις κατηγορίες με βάση τις απαντήσεις που έδωσαν στην ερώτηση «ποιες μηχανές αναζήτησης χρησιμοποιείτε για την εύρεση βιβλιογραφίας στο διαδίκτυο»: α) όσους δε σημείωσαν κάποια μηχανή αναζήτησης βιβλιογραφίας ή σημείωσαν κάτι που δεν ήταν σχετικό (δηλαδή δεν αφορούσε αναζήτηση στο διαδίκτυο), β) όσους σημείωσαν κάποια μηχανή αναζήτησης πληροφορίας, όπως το google, yahoo, Wikipedia, και γ) όσους δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν κάποιο εργαλείο της βιβλιοθήκης (OPAC, Ιχνηλάτης κ.α.). Από την κατανομή συχνοτήτων της νέας αυτής μεταβλητής που κατασκευάσαμε (**Πίνακας 8**) γίνεται φανερό ότι η πλειοψηφία των νεοεισερχόμενων φοιτητών σημείωσε ότι χρησιμοποιεί κάποια συνήθη μηχανή αναζήτησης πληροφορίας στο διαδίκτυο, ενώ είναι πολύ μικρό το ποσοστό που χρησιμοποιεί εργαλεία της βιβλιοθήκης.

Πίνακας 8 Μηχανές Αναζήτησης Βιβλιογραφίας		
	Πλήθος	Ποσοστό %
Καμία Μηχανή Αναζήτησης	371	34,8
Συνήθεις Μηχανές Αναζήτησης Πληροφορίας	653	61,3
Εργαλεία της Βιβλιοθήκης	42	3,9

Κρίναμε ότι έχει ενδιαφέρον, παρόλο που οι κατηγορίες αυτής της μεταβλητής έχουν μεγάλες διαφορές ως προς το μέγεθος, να δούμε συγκριτικά το ποσοστό των σωστών απαντήσεων σε καθεμία από αυτές (**Πίνακας 9**). Πράγματι, φαίνεται να υπάρχει μία τάση (χωρίς καμία παραφωνία): οι google/yahoo χρήστες του διαδικτύου έχουν σχετικά αλλά όχι εντυπωσιακά καλύτερη επίδοση, από όσους δε δήλωσαν κάποια μηχανή αναζήτησης, ενώ οι χρήστες των εργαλείων της βιβλιοθήκης έχουν στο σύνολο των περιπτώσεων πολύ καλύτερα ποσοστά σωστών απαντήσεων από όλους.

Πίνακας 9 Ποσοστά σωστής απάντησης – Χρήση Μηχανών Αναζήτησης			
	Καμία μηχανή αναζήτησης	Google/yahoo	Εργαλεία βιβλιοθήκης
Λέξεις-κλειδιά για "Τα μέτρα που λαμβάνονται στη χώρα μας για να περιοριστεί η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος"	58,8%	79,8%	88,1%
Τους συνώνυμους όρους τους συνδέω με...	42,9%	49,8%	50,0%
Βιβλία για το Rousseau ψάχνω στο πεδίο...	15,9%	16,7%	19,0%
Αρχικά, προσεγγίζω ένα θέμα...	54,4%	59,0%	69,0%
Πρόσφατα αποτελέσματα υπάρχουν στα...	76,8%	86,8%	97,6%
Στο yahoo ή google δε θα βρω	45,8%	54,2%	64,3%
Μέρος βιβλίου για εύρεση επιπλέον σχετικής βιβλιογραφίας	65,0%	82,2%	85,7%
Σε ποια περίπτωση κάνω παραπομπή	57,4%	63,6%	76,2%

5. Συμπεράσματα – Κατευθύνσεις μελλοντικής έρευνας

Τα ευρήματα της έρευνάς μας, όπως και στην περίπτωση της αντίστοιχης έρευνας του Quebec, δεν είναι καθόλου ενθαρρυντικά για το επίπεδο Πληροφοριακής Παιδείας των πρωτοετών φοιτητών των Τμημάτων του ΑΠΘ που συμμετείχαν σε αυτήν:

- Ένας στους τέσσερις δεν ήταν σε θέση να διακρίνει τις βασικές έννοιες ενός θέματος εργασίας
- Οι μισοί φοιτητές δε γνώριζαν τη χρήση του λογικού τελεστή OR, ενώ εξαιρετικά χαμηλό ήταν το ποσοστό που εντόπισε το κατάλληλο πεδίο αναζήτησης
- Οι φοιτητές στην πλειοψηφία τους αναγνώρισαν τη φύση της πληροφορίας που περιέχεται σε ένα άρθρο, αλλά πολύ μικρότερο ποσοστό αναγνώρισε τη φύση της πληροφορίας που περιέχεται σε μια εγκυκλοπαίδεια
- Ένας στους δύο φοιτητές φαίνεται να μην είναι εξοικειωμένος με τη φύση της πληροφορίας που μπορεί να εντοπιστεί μέσω μιας συνήθους μηχανής αναζήτησης
- Ένας στους τέσσερις δεν αναγνώρισε το ρόλο της βιβλιογραφίας και των βιβλιογραφικών παραπομπών ενός βιβλίου για τον εντοπισμό νέων σχετικών πηγών πληροφόρησης
- Σημαντικό ποσοστό (40%) δεν ήταν ενημερωμένο για θέματα σωστής χρήσης της ανακτώμενης πληροφορίας

Η συνολική αδυναμία των νεοεισερχόμενων φοιτητών σε θέματα Πληροφοριακής Παιδείας σχετίζεται χωρίς αμφιβολία με την απουσία σχετικής εκπαίδευσης στη Β'βάθμια εκπαίδευση. Από την άλλη, η αποτυχία των φοιτητών του Τμήματος Μαθηματικών καταρρίπτει την εντύπωση ότι οι φοιτητές Θετικών Επιστημών ίσως έχουν καλλιεργήσει έμμεσα δεξιότητες Πληροφοριακής Παιδείας, ενώ η επίδοση των φοιτητών των τμημάτων του Πολυτεχνείου είναι μεν σχετικά καλύτερη του συνόλου αλλά όχι ικανοποιητικά καλή, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι η Πληροφοριακή Παιδεία δεν επικαλύπτεται από γνώσεις που σχετίζονται με την Τεχνολογία.

Η παρούσα μελέτη παρέχει μία αξιόπιστη εικόνα των αναγκών εκπαίδευσης των νεοεισερχόμενων φοιτητών των Τμημάτων που συμμετείχαν στην έρευνα. Η διαφοροποίηση στις απαντήσεις που έδωσαν φοιτητές διαφορετικών Τμημάτων αναδεικνύει τις ιδιαίτερες ανάγκες τους και δικαιώνει την επιλογή της Μονάδας Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Χρηστών για οργάνωση των σεμιναρίων χωριστά για κάθε Σχολή ή Τμήμα.

Επιπλέον, η δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας συμβάλλει στην προώθηση των εκπαιδευτικών σεμιναρίων της Μονάδας μας, καθώς μπορεί να αποτελέσει τη βάση προσέγγισης των μελών ΔΕΠ για συνεργασία στη διοργάνωση σεμιναρίων. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, αν αναλογιστεί κανείς ότι η συνεργασία με τους διδάσκοντες των Τμημάτων έχει αποδειχθεί στην πράξη ότι αποτελεί την καλύτερη πολιτική προσέγγισης των φοιτητών.

Διατυπώνεται όλο και εντονότερα η θέση ότι η Πληροφοριακή Παιδεία είναι απαραίτητο να ενταχθεί στο πρόγραμμα σπουδών όλων των Τμημάτων της Γ'βάθμιας Εκπαίδευσης⁴. Η θέση αυτή είναι προς τη σωστή κατεύθυνση, καθώς η Πληροφοριακή Παιδεία αποτελεί τη βάση της δια βίου μάθησης. Η καταγραφή των αδυναμιών των πρωτοετών φοιτητών μέσω

⁴ Για την εκπαίδευση σε θέματα Πληροφοριακής Παιδείας στα Τριτοβάθμια Ιδρύματα Ευρωπαϊκών Χωρών, βλ. Virkus 2003.

της έρευνάς μας μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην προώθηση αυτής της ιδέας, αν και η πραγμάτωσή της προϋποθέτει ευρύτερη αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και, φυσικά, προεργασία, υποδομές και καταρτισμένους εκπαιδευτές.

Η έρευνα για το επίπεδο Πληροφοριακής Παιδείας των φοιτητών θα μπορούσε να συνεχιστεί και να επεκταθεί σε νέα τμήματα ή ακόμα και Ιδρύματα αλλά και σε άλλα επίπεδα σπουδών (τελειόφοιτοι φοιτητές, μεταπτυχιακοί φοιτητές). Επιπλέον, έχει ενδιαφέρον να καταγράψουμε τις δεξιότητες Πληροφοριακής Παιδείας των φοιτητών πριν και μετά την παρακολούθηση των προσφερόμενων σεμιναρίων. Τέλος, μολονότι, το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη καταφέρνει να καταγράψει μία εικόνα των δεξιοτήτων των φοιτητών σε θέματα Πληροφοριακής Παιδείας, η Μονάδα Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Χρηστών μελετά τη διεύρυνσή του προκειμένου να πετύχει τη μέτρηση περισσότερων πτυχών της Πληροφοριακής Παιδείας, και, ενδεχομένως, το συνδυασμό του με ένα ερωτηματολόγιο αυτοαξιολόγησης των ερωτώμενων σχετικά με τις δεξιότητές τους.

6. Βιβλιογραφία

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, Στατιστικά Στοιχεία - Γ' Βάθμια Εκπαίδευση ΑΕΙ Ενάρξη – Λήξη (2006), Πίνακας 3. <http://www.statistics.gr> [01-07-08].

ASSOCIATION OF COLLEGE AND RESEARCH LIBRARIES - ACRL, 2000. *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*. American Library Association. <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/informationliteracycompetency.cfm> [01-07-08].

AMERICAN LIBRARY ASSOCIATION – ALA, 1989. *Presidential Committee on Information Literacy: Final Report*. <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/presidential.cfm> [01-07-08]

AUSTRALIAN AND NEW ZEALAND INSTITUTE FOR INFORMATION LITERACY – ANZIL, 2001. *Australian and New Zealand Information Literacy Framework: principles, standards, practice*. www.anziil.org/resources/Info%20lit%202nd%20edition.pdf [01-07-08].

CATTS, R., 2005. *Information Skills Survey*. Council of Australian University Librarians - CAUL. <http://www.caul.edu.au/info-literacy/ISSTechnicalManual2005.pdf> [01-07-08].

CATTS, R. and LAU, J., 2008. *Towards Information Literacy Indicators*. Paris: UNESCO.

CSG INFORMATION LITERACY GROUP, April 2008, *Definitions of IL*. http://www.informationliteracy.org.uk/Information_literacy/Definitions.aspx [01-07-08].

KATZ, I.R., 2007. Testing Information Literacy in Digital Environments: ETS's iSkills Assessment. *Information Technology and Libraries*, **26**(3), pp. 3-12.

MITTERMEYER, D. and QUIRION, D., 2003. *Information Literacy: Study of Incoming First-Year Undergraduates in Quebec*. Quebec: National Library of Canada.

O'CONNOR, L.G., RADCLIFF, C.J. and GEDEON, J.A., 2002. Applying Systems Design and Item Response Theory to the Problem of Measuring Information Literacy Skills. *College and Research Libraries*, **63**(6), pp. 528-544.

VIRKUS, S., 2003. Information Literacy in Europe: a literature review. *Information Research*, **8**(4). <http://informationr.net/ir/8-4/paper159.html> [01-07-08].